

ЕКОНОМІКА ТА МЕНЕДЖМЕНТ

УДК 338.45:621

О. В. Мороз, д. е. н., проф.;

І. В. Шварц,

О. В. Лазарчук, асп.

КАТЕГОРІЯ «АНТИКРИЗОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА» В ПРОЦЕСІ АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Запропоновано вирішення завдання забезпечення ефективності функціонування машинобудівних підприємств. Охарактеризовано сучасний стан машинобудівної галузі України, обґрунтовано категорію «антикризовий потенціал підприємства» та актуальність її застосування в процесі аналізу ефективності функціонування підприємств галузі, запропоновано модель забезпечення антикризового потенціалу підприємства.

Вступ

У справі становлення України як незалежної та високорозвиненої держави галузь машинобудування відіграє одну з провідних ролей, що визначається насамперед її обслуговуючою функцією в усіх міжгалузевих комплексах – паливноенергетичному, агропромислового, будівельному, лісовиробничому тощо; а також участю у внутрішньо-державному та міждержавному поділі праці. Саме від частки машинобудівної продукції в експортному секторі залежить, багато в чому, статус країни, її місце в міжнародних економічних інтеграційних процесах.

В останні роки намітилась тенденція до зростання обсягів практично усіх видів продукції машинобудівних підприємств (табл. 1). У 2007 р. у машинобудуванні продовжується нарощування обсягів виробництва. Так, за 10 місяців 2007 р. приріст виробництва продукції становив 27,4 %. Перевищено рівень січня–жовтня 2006р. майже за всіма видами діяльності машинобудування.

Таблиця 1

Виробництво найважливіших видів продукції машинобудування в Україні

Види продукції	2005 рік	2006 рік
Трактори для сільського та лісового господарства, шт.	5535	3704
Верстати токарні, розточувальні, фрезерувальні, шт.	275	212
Екскаватори, шт.	584	751
Холодильники–морозильники побутові комбіновані з окремими зовнішніми дверцями, тис. шт.	710,5	730,8
Холодильники побутові, тис. шт.	242,4	337,6
Машини пральні, тис. шт.	321,7	207,9
Телевізори, шт.	651184	431348
Автомобілі легкові, шт.	192234	267317
Автобуси, шт.	4655	7646

Примітка. Розраховано за даними головного управління статистики Вінницької області [1].

Покращення динаміки в галузі відбулось переважно за рахунок збільшення випуску продукції на підприємствах з виробництва транспортних засобів та устаткування (на 73,4 % проти жовтня 2006 р. і 37,4 % за період з початку року), контрольно-вимірювальних приладів (відповідно на 59,1 % і 34,4 %), електричних машин, устаткування (відповідно на 34,9 % і 25,3 %) [2].

Але сьогодні, коли гострота кризових явищ на рівні машинобудівних підприємств вже носить не масовий, а фрагментарний характер, актуалізуються інші аспекти їх функціонування, зокрема, гостро постає завдання запровадження системного стратегічного підходу до управління можливи-

ми та існуючими кризовими проявами з метою створення тенденції до сталого зростання. Нижче подано авторське бачення вирішення цього завдання.

Постановка проблеми

Результати аналізу наукової літератури з питань антикризового менеджменту засвідчили, що на сьогоднішній день не існує чітко сформованого поняття, яке б характеризувало підприємство з точки зору його здатності до управління та подолання різного роду криз, що об'єктивно виникають у процесі господарювання. Наявні у науковому обігу поняття лише констатують певний стан підприємства (наближення чи віддалення від кризи). В зв'язку з цим було проведено детальний аналіз таких взаємопов'язаних у межах антикризового управління усталених понять як фінансова стійкість підприємства, економічна безпека, потенціал [3—8].

На наш погляд, кожне з названих вище понять лише частково характеризує стійке до кризових явищ підприємство. Тому пропонуємо розвинути ідею О. Белозерцева щодо введення у науковий обіг поняття «антикризовий потенціал підприємства» [9, с. 6—14]. На нашу думку, поняття «антикризовий потенціал підприємства» слід розглядати як здатність господарського суб'єкта протистояти реальним та потенційним кризовим явищам у функціонуванні, зберігаючи при цьому тенденцію до сталого розвитку. Принциповим доповненням до даного визначення вважаємо рис. 1.

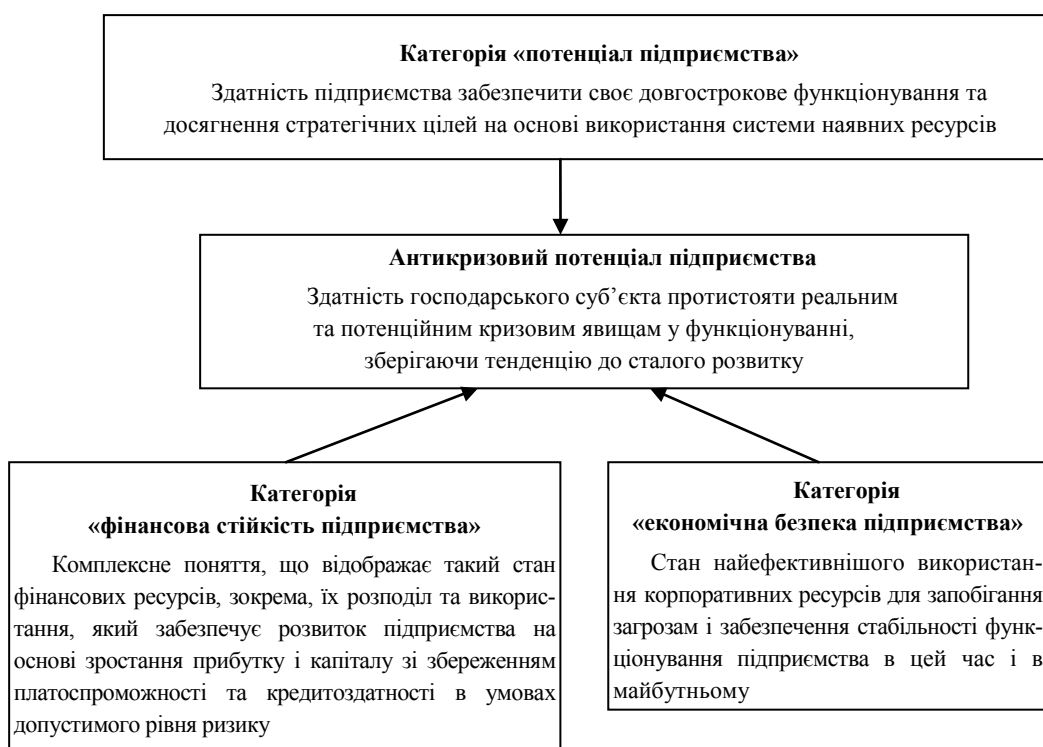

Рис. 1. Взаємозв'язок основних категорій у контексті визначення антикризового потенціалу підприємства

Забезпечення двох основних складових категорій «антикризовий потенціал підприємства» — протистояння кризовим явищам та збереження тенденції до сталого зростання — вимагає застосування стратегічного інструментарію управління підприємством.

Стратегію неможливо оцінити лише за одним узагальнювальним показником, оскільки вона охоплює різні напрями діяльності організації. Однак, як вважається [10, с. 251], головним критерієм якості обраної стратегії є економічні результати розвитку організації.

Враховуючи специфіку машинобудівних підприємств (тісний зв'язок із споживанням ресурсів, вартість яких становлять витрати; значний проміжок часу між отриманням замовлення та його виконанням тощо), доцільно в основу моделі забезпечення антикризового потенціалу таких підприємств взяти такий тип економічного зростання, для якого передбачені вищі темпи зниження витрат живої праці порівняно з витратами праці та збільшення частки прибутку в створеній вартості, тобто забезпечення розширеного виробництва. На основі цього формується нормативний ряд

темтів зростання показників розвитку організації [10, с. 252]

$$T_{ЗП} < T_{СП} < T_{МВ} < T_{ТВ} < T_{П}, \quad (1)$$

де $T_{ЗП}$, $T_{СП}$, $T_{МВ}$, $T_{ТВ}$, $T_{П}$ — відповідно темпи зростання: трудових витрат (заробітної плати, ЗП); повної собівартості товарної продукції (СП); матеріальних витрат (МВ); вартості товарної продукції (ТВ); прибутку (П).

Цей нормативний ряд показників не може бути спадним. Порядок розміщення показників відображає певний стан організації, зумовлений характеристиками обраної стратегії. Якщо динаміка показників діяльності організації свідчить про наближення до нормативного, то стратегію розвитку організації можна вважати задовільною.

Ступінь відповідності нормативного і фактичного рядів показників визначають за коефіцієнтом K рангової кореляції (коефіцієнт Спірмена)

$$K = 1 - \frac{6S(d)^2}{n^3 - n}, \quad (2)$$

де $S(d)^2$ — сума квадратів різниць рангів показників ряду; n — кількість рангів ряду.

Коефіцієнт K за умови повної відповідності двох послідовностей (нормативної і фактичної), коли кожний показник займає те саме місце в обох рядах, дорівнює $+1$, що означає повну позитивну кореляцію. Для негативної залежності, тобто якщо в одній послідовності показники розміщені в зворотному порядку порівняно з другою, коефіцієнт дорівнює -1 , що означає від'ємну кореляцію. Для решти випадків K набуватиме значення від -1 до $+1$. Зростання K від -1 до $+1$ характеризує збільшення відповідності між двома послідовностями. Отже, аналізуючи, слід звертати увагу не тільки на знак і значення коефіцієнта Спірмена, а й на його розмах.

Для оцінки відповідності фактичних стратегій, обраних репрезентативних машинобудівних підприємств України складеному нормативному ряду були розраховані коефіцієнти рангової кореляції (табл. 2).

Як видно з даних табл. 2, динаміку коефіцієнта рангової кореляції на досліджених підприємствах можна охарактеризувати як неоднозначну, на більшості підприємств відсутня тенденція до поліпшення співвідношень між ключовими показниками, що актуалізує подальші наукові пошуки у напрямку забезпечення ефективності функціонування промислових підприємств, посилення їх антикризового потенціалу.

Таблиця 2

Коефіцієнти рангової кореляції для машинобудівних підприємств України

Підприємства	Значення коефіцієнту рангової кореляції			
	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.
1. ВАТ «Могилів-Подільський машинобудівний завод»	0,7922	0,8764	0,6535	0,8750
2. ВАТ «ВЗТА» (м. Вінниця)	0,5794	0,4309	0,8147	0,5852
3. ВАТ «Яготинський механічний завод» (Київська обл.)	0,5471	0,5265	0,62353	0,3441
4. ВАТ «Калинівський машинобудівний завод»	0,4645	0,4987	0,6455	0,5980
5. ВАТ «Барський машинобудівний завод»	0,5768	0,5604	0,6112	0,6040

Висновки

Отже, категорія «антикризовий потенціал підприємства» є синтетичною категорією, що відображає тісні причинно-наслідкові зв'язки між забезпеченням належного рівня основних параметрів функціонування підприємства та його здатністю до сталого розвитку як абсолютною стратегічною метою.

З метою матеріалізації уявлень про основні параметри забезпечення антикризового потенціалу підприємства було запропоновано модель, основними складовими якої є темпи зростання трудових витрат, собівартості товарної продукції, матеріальних витрат, вартості товарної продукції,

прибутку.

До переваг запропонованої моделі забезпечення антикризового потенціалу машинобудівного підприємства слід віднести простоту, можливість проєкціювання практично на будь-яку організаційну структуру, комплексність критеріїв, можливість використання (з незначними корективами) для виробничих підприємств інших галузей промисловості.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Виробництво найважливіших видів промислової продукції по місяцях 2005, 2006, 2007 років // Експрес-випуск Державного комітету статистики України від 12. 10.2007 р. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
2. Соціально-економічне становище України за січень—жовтень 2007 року // Повідомлення Державного комітету статистики України. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
3. Заюкова М. С. Категорія фінансової стійкості в сучасній парадигмі економічної безпеки // Пр. регіональної науково-практичної конференції «Організаційно-правові аспекти та економічна безпека сучасного підприємництва». — Вінниця: ВНТУ, 2004. — 100 с.
4. Андрій Пилипенко. Фінансова стійкість і стратегія підприємства в умовах ринку // Банківська справа. — 2000. — № 2. — С. 56.
5. Капустин Н. Экономическая безопасность отрасли и фирмы // Бизнес-Информ. — 1999. — № 1—12. — С. 22—25.
6. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка. Навч. посібник. — Київ: Центр навчальної літератури, 2005. — 352 с.
7. Самоукин А. И. Потенциал нематериального производства— М.: Знание, 1991. — С. 5.
8. Мерзлякина Г. С., Шаховская Л. С. Оценка экономической состоятельности предприятия: Монография. — Волгоград: ВолгГТУ, 1998. — С. 63.
9. Акмаев А. И., Белозерцев О. В. Антикризисное управление угольными предприятиями на основе диверсификации их деятельности // Наукові праці Донецького технічного університету. Серія: економічна. Вип. 60. — Донецьк: ДонНТУ, 2003. — С. 6—14.
10. Кіндрацька Г. І. Стратегічний менеджмент: Навч. посіб. — К.: Знання, 2006. — 366 с.

Рекомендована до друку кафедрою менеджменту і моделювання в економіці

Надійшла до редакції 18.02.08
Рекомендована до друку 26.02.08

Мороз Олег Васильович — завідувач кафедри, **Лазарчук Ольга Василівна** — аспірантка

Кафедра менеджменту та моделювання в економіці;

Шварц Ірина Володимирівна — асистент кафедри підготовки менеджерів.

Вінницький національний технічний університет